

Rhan E – Dilysu a chyfrif y pleidleisiau

Etholiadau cyffredinol Senedd y DU
ym Mhrydain Fawr: canllawiau i
Swyddogion Canlyniadau
(Gweithredol)

Yn y canllawiau hyn, rydym yn defnyddio 'rhaid' wrth gyfeirio at ofyniad cyfreithiol penodol. Rydym yn defnyddio 'dylai' ar gyfer eitemau sy'n arfer a argymhellir yn ein barn ni, ond nad ydynt yn ofynion cyfreithiol.

Cyfieithiadau a fformatau eraill

Mae ein canllawiau a'n hadnoddau ar gyfer yr etholiadau hyn hefyd ar gael yn Saesneg.

I gael gwybodaeth am sut i gael y cyhoeddiad hwn mewn iaith arall, neu mewn print bras neu Braille, cysylltwch â'r Comisiwn Etholiadol:

Ffôn: 020 7271 0500

E-bost: publications@electoralcommission.org.uk

Diweddariadau i'r ddogfen hon

Diweddarwyd	Disgrifiad o'r newid
Rhagfyr 2017	Diweddarwyd i ychwanegu: <ul style="list-style-type: none"> • Paragraffau ychwanegol ynghylch staffio a hyfforddi (paragraffau 2.12 a 2.13). • Egluro gwaredu ar arsyllwch achrededig (paragraffau 3.9, 3.10 a 3.11). • Egluro i ehangu'r canllawiau ar ddatgan y canlyniad i gynnwys cywiro'r datganiad llafar yn syth lle gwneir camgymeriad (paragraffau 6.51 a 6.52)
Tachwedd 2018	Mân ddiweddariadau i ychwanegu cyfeirnodau cyfreithiol oedd ar goll.

Cynnwys

1	Egwyddorion ar gyfer proses dilysu a chyfrif effeithiol	1
2	Paratoi ar gyfer y broses dilysu a chyfrif.....	2
	Cynllunio ar gyfer y broses dilysu a chyfrif	2
	Amseriad y broses dilysu a chyfrif	3
	Staffio	4
	Diwyg a chyfarpar yn y lleoliad dilysu a chyfrif	5
	Cyfathrebu yn ystod y broses dilysu a chyfrif	5
	Rheoli'r rhai sy'n bresennol	7
	Diogelu papurau pleidleisio	8
3	Bod yn bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif	9
	Pwy all fod yn bresennol?.....	9
	Rheoli mynediad.....	10
	Asiantiaid cyfrif	10
	Arsylwyr achrededig	10
	Cynrychiolwyr y Comisiwn.....	11
	Y cyfryngau	11
4	Derbyn deunyddiau o'r gorsafoedd pleidleisio a blychau papurau pleidleisio post wedi'u selio.....	13
	Derbyn y blychau papurau pleidleisio post wedi'u selio	14
5	Dilysu	15
6	Y cyfrif	18
	Cyfrif y pleidleisiau.....	18
	Cymysgu	18
	Didoli a chyfrif	18
	Papurau pleidleisio amheus	19
	Cysoni	21
	Beth os nad ydych yn gallu cychwyn y cyfrif o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau?	22
	Canlyniadau lleol ac ailgyfrif	22
	Pleidleisiau cyfartal.....	23
	Datgan y canlyniad	24

1 Egwyddorion ar gyfer proses dilysu a chyfrif effeithiol

1.1 Dylech sicrhau y gall eich trefniadau o ran dilysu a chyfrif gyflawni'r egwyddorion allweddol ar gyfer proses ddilysu a chyfrif effeithiol, sef:

- Mae pob proses yn dryloyw, gyda thrywydd archwilio clir a diamwys.
- Mae'r broses ddilysu yn arwain at ganlyniad cywir. Golyga hyn fod nifer y papurau pleidleisio ym mhob blwch naill ai'n cyfateb i nifer y papurau pleidleisio a ddsbarthwyd fel y'i nodwyd ar y chyfrif papurau pleidleisio neu, os nad felly y mae:
  - fod tarddiad yr amrywiad wedi cael ei nodi ac y gellir ei esbonio, a/neu
  - mae'r blwch wedi cael ei ailgyfrif o leiaf ddwywaith, nes bod yr un nifer o bapurau pleidleisio yn cael eu cyfrif ar ddau achlysur olynol.
- Mae'r broses gyfrif yn arwain at ganlyniad cywir
  - lle mae cyfanswm nifer y pleidleisiau a fwriwyd dros bob ymgeisydd a'r pleidleisiau a wrthodwyd yn cyfateb i gyfanswm nifer y papurau pleidleisio a roddwyd ar y datganiad dilysu ar gyfer yr etholaeth
- Mae'r broses dilysu a chyfrif yn amserol.
- Cedwir cyfrinachedd y bleidlais bob amser.
- Diogelir papurau pleidleisio a deunyddiau ysgrifennu eraill bob amser
- Caiff gwybodaeth yn ystod y broses dilysu a chyfrif ei chyfleu mewn ffordd glir ac amserol

1.2 Yn ogystal ag ystyried sut i sicrhau y bydd eich prosesau yn eich galluogi i gydymffurfio â'r egwyddorion allweddol, bydd angen i chi ystyried ffactorau ymarferol perthnasol eraill a fydd yn effeithio ar y ffordd y caiff y broses dilysu a chyfrif ei threfnu a'i hamseriad, megis:

- daearyddiaeth yr etholaeth
- maint yr etholaeth
- maint eich lleoliad
- cost
- tryloywder i ymgeiswyr, asiantiaid ac arsylwyr

2 Paratoi ar gyfer y broses dilysu a chyfrif

2.1 Mae'r bennod hon yn ymwneud â'r ystyriaethau cyffredinol y bydd angen i chi eu hystyried wrth baratoi ar gyfer y broses dilysu a chyfrif yn eich ardal.

2.2 Gellir trefnu'r prosesau dilysu a chyfrif mewn sawl ffordd. Yn y naill achos neu'r llall, dylai eich cynllun prosiect gynnwys eich trefniadau ar gyfer rheoli'r prosesau dilysu a chyfrif.

Dylai'r canllawiau hyn gael eu darllen ochr yn ochr â'n hadnodd '[Cynllunio ar gyfer dilysu a chyfrif effeithiol: pecyn cymorth i Swyddogion Cyfrif \(Gweithredol\)](#)', sy'n ymdrin â'r agweddau mwy ymarferol o redeg y dilysu a'r cyfrif, yn ogystal â'r penderfyniadau y bydd angen i chi eu gwneud ynglŷn â'r ffordd orau o reoli'r prosesau hyn.

Rydym yn cydnabod nad oes dull 'un ateb i bawb' y gellir ei ddefnyddio wrth gyflawni'r prosesau dilysu a chyfrif mewn etholiad. Mae gan bob ardal etholiadol ei hamgylchiadau ei hun a fydd yn dylanwadu ar y penderfyniadau y mae'n rhaid i chi eu gwneud wrth gynnal y prosesau dilysu a chyfrif. Nod y pecyn cymorth rydym wedi'i ddatblygu yw sicrhau cysondeb o ran canlyniadau, gan ddilyn yr egwyddorion a nodir ym **Mhennod 1**, a chynnig hyblygrwydd i gydnabod amgylchiadau lleol amrywiol.

Cynllunio ar gyfer y broses dilysu a chyfrif

2.3 Fel y nodir yn [Rhan B – Cynllunio a Threfnu](#), er mwyn cynllunio'n effeithiol ar gyfer yr etholiad, dylech baratoi cynllun prosiect a gaiff ei drin fel 'dogfen fyw', ei adolygu'n gyson a'i ddefnyddio i fonitro cynnydd.

2.4 Dylech gadw eich cynllun ar gyfer sicrhau adnoddau a chyflenwi'r dilysu a'r cyfrif dan arolwg, gan ystyried cyd-destun penodol yr etholiad, yn enwedig o gofio bod llawer o etholaethau yn debygol o fod â gornestau a gaiff eu hymladd yn agos iawn. Dylech adolygu eich rhagdybiaethau er mwyn sicrhau eu bod yn parhau i fod yn realistig ac yn gadarn, gan gynnwys eich rhagdybiaethau ynglŷn â'r nifer sy'n pleidleisio, nifer yr ymgeiswyr, cyflymder a gallu'r staff cyfrif a'r amseriad disgwylidig ar gyfer cwblhau'r camau cyfrif amrywiol. Bydd adolygiad o'r fath yn eich helpu i asesu'n realistig p'un a fyddwch yn gallu cyflawni'r cynllun cyffredinol ar gyfer y cyfrif, a ph'un a fydd angen gweithredu cynlluniau wrth gefn a phryd. Ym mhob achos dylai'ch cynllun fod yn ddigon hyblyg i'ch galluogi i ymateb os bydd unrhyw rai o'ch tybiaethau yn newid, gan gynnwys pa gamau y byddwch yn eu cymryd o dan amgylchiadau o'r fath.

2.5 Er mwyn helpu i fagu hyder yn eich cynllun ar gyfer y prosesau dilysu a chyfrif, dylech o leiaf rannu gwybodaeth am eich cynllun â phleidiau gwleidyddol, cynrychiolwyr etholedig a darpar ymgeiswyr. Er mwyn helpu i reoli disgwyliadau, dylech hefyd nodi ymlaen llaw pa benderfyniadau ynglŷn â rheoli'r broses gyfrif y mae'n rhaid eu cymryd mewn ymgynghoriad ag ymgeiswyr ac asiantiaid, a gyda'u cytundeb, a gwneud yn glir iddynt ar ba sail y byddwch yn gwneud penderfyniadau. Mae hyn yn cynnwys, er enghraifft, penderfyniadau ar ailgyfrif ac atal y cyfrif. Er y dylech geisio barn y rhai yr effeithir arnynt neu sydd â diddordeb er mwyn llywio'ch penderfyniadau, chi fel y Swyddog Canlyniadau (Gweithredol) sy'n gyfrifol yn y pen draw am wneud y penderfyniadau.

2.6 Mae'r adrannau canlynol yn y bennod hon yn nodi'r gofynion cyfreithiol ac yn rhoi canllawiau cyffredinol ar:

- amseru'r dilysu a'r cyfrif
- staffio a hyfforddiant
- offer a chynllun y lleoliadau
- rheoli'r rhai sy'n bresennol
- cyfathrebu yn ystod y broses dilysu a chyfrif
- diogelwch papurau pleidleisio

Amseriad y broses dilysu a chyfrif

2.7 Mae ein [hadroddiad ar amseriad cyfrifon etholiadol](#) yn nodi'r egwyddor gyffredinol a ddylai fod yn sail i benderfyniadau ynglŷn ag amseriad cyfrifon etholiadol, sef yr angen i sicrhau canlyniad cywir y mae pleidleiswyr, ymgeiswyr a phleidiau gwleidyddol yn ymddiried ynddo. Bydd deddfwriaeth sy'n benodol i bob etholiad yn penderfynu faint o gwmpas sydd gennych wrth benderfynu amseriad y cyfrif.

2.8 Fel Swyddog Canlyniadau (Gweithredol), mae cwmpas eich penderfyniad ynghylch amseriad y cyfrif wedi ei ragnodi. Mae'n ofynnol i chi wneud trefniadau ar gyfer dilysu a chyfrif y pleidleisiau yn yr etholiad cyn gynted ag y bo'n ymarferol ar ôl i'r gorsafoddd pleidleisio gau¹. Mae'r ddeddfwriaeth hefyd yn nodi bod rhaid i chi gymryd camau rhesymol i ddechrau cyfrif y pleidleisiau cyn gynted ag y bo'n ymarferol ac o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau². Mae'r ddyletswydd hon yn ymwneud â chyfrif gwirioneddol o'r pleidleisiau, ac nid y broses ddilysu. Ceir canllawiau ar yr hyn sydd angen i chi ei wneud os nad ydych yn cychwyn y cyfrif o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau ym **Mhennod 6 - Y cyfrif**.

2.9 Bydd disgwyliad ymhlith ymgeiswyr, pleidiau a'r cyfryngau y bydd y canlyniadau yn cael eu datgan cyn gynted â phosibl ar ôl i'r gorsafoddd pleidleisio gau. Felly bydd angen i Swyddogion Canlyniadau (Gweithredol) gynllunio'n ofalus sut i reoli disgwyliadau ymgeiswyr, pleidiau a'r cyfryngau. Dylid gwneud penderfyniadau ynghylch amseriad y broses gyfrif cyn i'r hysbysiad etholiad gael ei gyhoeddi a dylid rhoi gwybod i'r rhai sydd â diddordeb, gan gynnwys pleidiau gwleidyddol lleol a darlledwyr, ar gam cynnar.

2.10 Rhaid i'r cyfnod o amser a bennir i'r cyfrif gael ei gynnal fod yn ddigonol i chi allu darparu adnoddau a chynnal proses gyfrif sy'n cael ei rhedeg yn dda tu mewn iddo, gan sicrhau canlyniad cywir y gall pleidleiswyr, ymgeiswyr ac asiantiaid fod yn hyderus ynddo. Bydd angen i chi gymryd hyn i ystyriaeth wrth nodi'r opsiynau ar gyfer amseriad dilysu a chyfrif y pleidleisiau.

2.11 Dylai'ch cynllun hefyd nodi adegau allweddol yn ystod y broses gyfrif pan fyddwch yn adolygu cynnydd yn erbyn yr amserlen ddisgwyliedigddisgwyliedig i ddatgan y canlyniad. Dylai'r adolygiad hwn o gynnydd gael ei ddefnyddio i hysbysu ymgeiswyr ac asiantiaid o'r cynnydd yn y cyfrif.

Staffio

2.12 Er mwyn sicrhau y gall pleidleiswyr fod yn hyderus y caiff eu pleidleisiau eu cyfrif yn y ffordd a fwriadwyd ganddynt, bydd angen i chi sicrhau bod adnoddau priodol ar gael er mwyn sicrhau bod y broses dilysu a chyfrif yn amserol.

2.13 Mae'n bwysig eich bod yn sicrhau bod y nifer cywir o staff cymwys, deallus ac sy'n meddu ar y sgiliau cywir - a bod pob aelod o staff yn glir am eu rôl - fel bod y cyfrif yn cael i gynnal yn effeithiol ac effeithlon ac yn unol â'r egwyddorion ym mhennod 1 Egwyddorion dilysu a chyfrif effeithiol. Dylech hefyd sicrhau bod nifer priodol o staff wrth gefn rhag ofn bod absenoldeb staff ar ddiwrnod y cyfrif.

2.14 Dylech sicrhau bod staff yn cael yr hyfforddiant priodol a chyfarwyddiadau i'w galluogi i gyflawni eu dyletswyddau'n effeithiol ac yn unol â'r gyfraith. Dylai hyfforddiant gynnwys am beth ddylai staff fod yn chwilio amdano wrth archwilio papurau pleidleisio i benderfynu beth i'w gynnwys yn y cyfrif.

Er mwyn gallu cyflawni'r canlyniad a nodwyd yn [safon perfformiad 1](#), bydd angen i chi sicrhau bod adnoddau priodol ar gael er mwyn gwneud yn siŵr bod y prosesau dilysu a chyfrif yn amserol.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen i chi nodi sut y caiff y prosesau dilysu a chyfrif eu trefnu a'u rheoli, gan gynnwys y broses a ddilynwyd gennych wrth wneud eich penderfyniad.

Mae rhagor o ganllawiau ar staffio ar gyfer y prosesau dilysu a chyfrif, a hyfforddi staff dilysu a chyfrif, ar gael yn [Rhan B – Cynllunio a threfnu](#).

Diwyg a chyfarpar yn y lleoliad dilysu a chyfrif

2.15 Dylid hefyd baratoi cynlluniau o ddiwyg eich lleoliad dilysu a chyfrif. Bydd cynllun da yn un sydd wedi'i lywio gan y model dilysu a chyfrif y byddwch yn penderfynu ei fabwysiadu, ac sy'n ystyried y llifau gwaith rydych yn bwriadu eu dilyn a'r lle a fydd ar gael i chi.

2.16 Er mwyn i'r rhai sy'n bresennol yn ystod y cyfrif allu bod yn hyderus bod y broses gyfrif wedi'i rheoli'n dda a bod y canlyniad yn gywir, bydd angen i chi sicrhau bod eich holl brosesau'n dryloyw, gyda phopeth yn ystod y broses dilysu a chyfrif yn cael ei wneud yng ngolwg pawb sydd â hawl i fod yn bresennol.

2.17 Dylech hefyd sicrhau bod yr holl gyfarpar wedi ei brofi cyn cynnal y prosesau dilysu a chyfrif a bod gennych gynlluniau wrth gefn rhag ofn y bydd y cyfarpar neu'r pŵer yn methu.

Mae rhagor o ganllawiau ar ddewis lleoliadau dilysu a chyfrif ar gael yn [Rhan B – Cynllunio a threfnu](#). I gael canllawiau ymarferol ar sut i gynllunio eich lleoliad(au) dilysu a chyfrif, a rhestr wirio o ddeunyddiau defnyddiol, gweler ein [pecyn cymorth dilysu a chyfrif](#).

Er mwyn gallu cyflawni'r canlyniad a nodwyd yn [safon perfformiad 2](#), bydd angen i chi sicrhau bod y prosesau cyfrif yn dryloyw, gyda phob rhan o'r prosesau dilysu a chyfrif yn digwydd yng ngŵydd pawb sydd â'r hawl i fod yno, gyda gwybodaeth yn cael ei rhoi i'r rhai sy'n bresennol am y prosesau i'w dilyn.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen sicrhau bod gennych gynllun o leoliad y cyfrif a gwybodaeth i'w rhoi i'r rhai sy'n bresennol yn y cyfrif.

Cyfathrebu yn ystod y broses dilysu a chyfrif

2.18 Mae cyfathrebu da, mewn briffiadau i ymgeiswyr ac asiantiaid cyn y cyfrif ac yn y digwyddiad ei hun, yn galluogi'r rhai sy'n bresennol i graffu'n briodol ar yr holl brosesau a bydd yn helpu i ennyn hyder yn y ffordd y caiff y prosesau dilysu a chyfrif ei gweinyddu. Gall rhoi gwybodaeth am y broses hefyd helpu i leihau nifer yr ymholiadau a geir gan ymgeiswyr ac asiantiaid – yn enwedig gan ymgeiswyr newydd neu ddibrofiad – a thrwy hynny leihau'r pwysau ar staff.

2.19 Dylech lunio a dosbarthu [pecyn gwybodaeth](#) i unrhyw un sy'n mynychu'r broses gyfrif sy'n cynnwys, er enghraifft, wybodaeth am y cyfleusterau, y prosesau a'r hyn y gall y rhai sy'n bresennol ddisgwyl ei weld a'r gweithdrefnau ar gyfer datgan y canlyniad.

2.20 Dylech hefyd sicrhau bod cyfathrebiadau amserol a chydgyssylltiedig ar gael drwy gydol y prosesau dilysu a chyfrif, er enghraifft, drwy ddefnyddio

system annerch y cyhoedd, er mwyn sicrhau bod y wybodaeth yn cael ei chyfleu mewn ffordd sy'n caniatáu i'r rheini sy'n bresennol ddeall yn llwyr beth sy'n digwydd, ble a phryd a thynnu sylw ymgeiswyr ac asiantiaid at unrhyw brosesau penodol lle mae angen iddynt fod yn bresennol (e.e. wrth ddyfarnu papurau pleidleisio amheus).

2.21 Er mwyn sicrhau cyfathrebu tryloyw rhwng staff cyfrif ac eraill sy'n bresennol yn y cyfrif (gan gynnwys asiantiaid cyfrif) dylech nodi'n glir mewn cyfarwyddiadau i'r rhai a fydd yn bresennol yn y cyfrif y dylai unrhyw gwestiynau gael eu codi drwy oruchwylwyr cyfrif yn hytrach na chynorthwyyr cyfrif.

2.22 Hefyd, os bydd asiantiaid neu arsylwyr yn anfodlon o gwbl ar y modd y caiff y prosesau eu cynnal, dylai fod cyfle bob amser iddynt wneud sylwadau'n uniongyrchol i chi ar y cyfle cyntaf posibl fel y gallwch ystyried unrhyw bryderon, rhoi esboniadau a sicrwydd, a chymryd unrhyw gamau unioni os bydd angen.

Er mwyn gallu cyflawni'r canlyniad a nodwyd yn [safon perfformiad 2](#), bydd angen i chi sicrhau bod y prosesau cyfrif yn dryloyw, gyda phob rhan o'r prosesau dilysu a chyfrif yn digwydd yng ngŵydd pawb sydd â'r hawl i fod yno, gyda gwybodaeth yn cael ei rhoi i'r rhai sy'n bresennol am y prosesau i'w dilyn.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen sicrhau bod gennych gynllun o leoliad y cyfrif, gwybodaeth i'w rhoi i'r rhai sy'n bresennol yn y cyfrif a threfniadau ar gyfer rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf yn y cyfrif.

2.23 Dylech hefyd ystyried y canlynol wrth benderfynu ar y wybodaeth y byddwch yn ei rhoi i unrhyw un a fydd yn bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif am y prosesau sydd i'w dilyn, a sut y byddwch yn ei rhoi.

- Gosod posteri a byrddau gwybodaeth drwy'r lleoliad dilysu a chyfrif, sy'n dangos y prif aelodau o staff a rhoi golwg gyffredinol o'r gweithdrefnau sydd i'w dilyn er mwyn helpu'r rheiny a fydd yn bresennol i wybod beth sy'n digwydd a ble. Efallai y byddwch am roi lluniau ohonoch chi a'ch staff allweddol er mwyn helpu'r rhai sy'n bresennol i'ch adnabod yn y cyfrif. Gallech hefyd ddarparu'r wybodaeth hon cyn y cyfrif, er enghraifft fel rhan o lyfryn gwybodaeth.
- Darparu cynllun diwyg o'r lleoliad, sy'n nodi'r prif ardaloedd o ddiddordeb i asiantiaid cyfrif ac arsylwyr.
- Penodi aelod o staff i ymateb i ymholiadau a gweithredu fel pwynt cyswllt rhwng ymgeiswyr, asiantiaid, arsylwyr a staff allweddol.
- Dosbarthu taflen sy'n rhestru rhifau pob blwch pleidleisio ac enwau'r gorsafodd pleidleisio y maent yn ymwneud â hwy.
- Rhoi copi o dempled y papur gwaith dilysu a chyfrif a gaiff ei ddefnyddio i gyfleu canlyniad y prosesau dilysu a chyfrif, a nodi ar ba lefel y caiff y wybodaeth ei rhoi (e.e. lefel ward / dosbarth pleidleisio) - i'w ddilyn gan y datganiad dilysu gwirioneddol a datganiad o'r canlyniad.

2.24 Dylech ddsbarthu pecyn gwybodaeth i bawb sy'n mynychu'r cyfrif.

Am ganllawiau ymarferol ar gyfathrebu gwybodaeth yn y lleoliad dilysu a chyfrif, gweler ein [pecyn cymorth dilysu a chyfrif](#).

Rheoli'r rhai sy'n bresennol

2.25 Dylai'ch cynlluniau gynnwys ffyrdd o reoli disgwyliadau'r rhai sy'n bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif, fel y bydd pawb yn gwybod beth i'w ddisgwyl a beth yw eu rôl. Dylent hefyd gwmpasu sut y byddwch yn cynnal cyfrinachedd y bleidlais drwy gydol y prosesau dilysu a chyfrif.

2.26 Dylech sicrhau bod pawb sy'n bresennol yn y cyfrif, gan gynnwys ymgeiswyr, eu gwesteion, asiantiaid etholiadol, asiantiaid cyfrif a'r cyfryngau, yn cael eu briffio ar y ffordd y cynhelir y broses gyfrif a'r safonau ymddygiad a ddisgwylir ganddynt bob amser, a'u bod yn deall y rhain yn llawn. Dylech nodi'n glir mewn briffiadau ysgrifenedig ac wyneb yn wyneb i'r rhai a fydd yn bresennol na fyddwch yn caniatáu iddynt fod yn lleoliad y cyfrif os bydd eu hymddygiad yn amharu ar y broses o gynnal y cyfrif yn effeithiol. Dylai hyn helpu'r staff cyfrif i ddilysu a chyfrif pleidleisiau heb ymyrraeth gan asiantiaid cyfrif nac arsylwyr eraill.

2.27 Dylech hefyd benderfynu ar bolisi ynglŷn â defnyddio ffonau symudol a ffotograffiaeth / ffilmio yn y lleoliad dilysu a chyfrif a rhoi'r wybodaeth hon ymlaen llaw i'r rhai sydd â'r hawl i fod yn bresennol.

2.28 Dylid dosbarthu tocynnau neu basys mynediad i bawb sydd â'r hawl i fod yn bresennol yn y cyfrif, ac eithrio arsylwyr achrededig a chynrychiolwyr y Comisiwn a fydd yn gwisgo bathodynau achredu pinc neu arian. Dylech ystyried dosbarthu tocynnau neu gardiau mynediad mewn lliwiau gwahanol er mwyn nodi'r categorïau gwahanol o unigolion a fydd yn bresennol.

2.29 Dylech gydgysylltu â'r heddlu i gadarnhau y bydd eu cynlluniau ar gyfer rheoli'r manau cyhoeddus y tu allan i leoliad y cyfrif yn ei gwneud yn bosibl i bobl sydd â'r hawl i fod yn bresennol yn y cyfrif ddod i mewn a gadael y lleoliad yn ddirwystr.

Gweler **Pennod 3 – Bod yn bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif** i gael rhagor o ganllawiau ar bwy sydd â hawl i fod yn bresennol wrth ddilysu a chyfrif.

Diogelu papurau pleidleisio

Er mwyn gallu sicrhau'r canlyniad a nodwyd yn [safon perfformiad 1](#), bydd angen i chi sicrhau bod papurau pleidleisio'n cael eu storio'n ddiogel bob amser.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen i chi roi trefniadau ar waith ar gyfer storio papurau pleidleisio'n ddiogel.

2.30 Dylech gymryd pob cam angenrheidiol i sicrhau diogelwch y papurau pleidleisio a'r deunydd ysgrifennu perthnasol o'r adeg y bydd gorsafoddedd pleidleisio yn cau hyd at ddatgan y canlyniad, yn enwedig lle bydd angen cludo'r papurau pleidleisio o'r broses ddilysu i'r broses gyfrif neu lle bo toriad yn ystod y dydd yn golygu y bydd angen storio'r papurau pleidleisio rhwng diwedd y broses ddilysu a dechrau'r broses gyfrif.

2.31 Dylech sicrhau bod y papurau pleidleisio yn ddiogel bob amser. Os bydd angen i chi storio papurau pleidleisio, rhaid i chi eu storio mewn blychau pleidleisio wedi'u selio mewn man diogel, gan ganiatáu i asiantiaid atodi eu seliau i'r blychau pleidleisio. Dylech bob amser agor y blychau pleidleisio sydd wedi'u selio o flaen unrhyw ymgeiswyr ac asiantiaid sy'n bresennol, er mwyn iddynt allu bod yn fodlon nad oes neb wedi ymyrryd â'r papurau pleidleisio na'r blychau pleidleisio³.

2.32 Dylech ystyried cydgysylltu â'ch Pwynt Cyswllt Unigol yn yr heddlu lleol wrth benderfynu ar y dull mwyaf priodol o sicrhau storio diogel.

2.33 Dylech hefyd roi gwybod i ymgeiswyr ac asiantiaid am eich trefniadau, er mwyn sicrhau eu bod yn ymddiried yn uniondeb y cyfrif.

Am wybodaeth ymarferol ar sicrhau diogelwch blychau pleidleisio a phapurau pleidleisio, gweler ein [pecyn cymorth dilysu a chyfrif](#).

3 Bod yn bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif

Er mwyn gallu cyflawni'r canlyniad a nodwyd yn [safon perfformiad 2](#), bydd angen i chi sicrhau bod y prosesau cyfrif yn dryloyw, gyda phob rhan o'r prosesau dilysu a chyfrif yn digwydd yng ngŵydd pawb sydd â'r hawl i fod yno, gyda gwybodaeth yn cael ei rhoi i'r rhai sy'n bresennol am y prosesau i'w dilyn.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen sicrhau bod gennych gynllun o leoliad y cyfrif, gwybodaeth i'w rhoi i'r rhai sy'n bresennol yn y cyfrif a threfniadau ar gyfer rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf yn y cyfrif.

Pwy all fod yn bresennol?

3.1 Yn ôl y gyfraith, mae gan y bobl ganlynol yr hawl i fod yn bresennol yn ystod y broses dilysu a chyfrif: ⁴

- chi a'ch staff
- ymgeiswyr
- un gwestai i bob ymgeisydd
- asiantiaid etholiadol (neu is-asiantiaid ar eu rhan)
- asiantiaid cyfrif
- Cynrychiolwyr y Comisiwn
- arsylwyr achrededig
- unrhyw unigolyn arall a gaiff ganiatâd gennych chi, fel Swyddog Canlyniadau (Gweithredol), i fod yn bresennol (gweler paragraff **3.5** isod)

3.2 Mae gennych ddyletswydd gyfreithiol i roi cyfleusterau rhesymol i asiantiaid cyfrif oruchwylio dilysu a chyfrif y pleidleisiau. Dylech hefyd sicrhau y gall unrhyw un arall sydd â'r hawl i fod yn bresennol weld popeth sy'n digwydd yn glir, a hefyd sicrhau na fyddant yn gallu ymyrryd â gwaith eich staff. ⁵

3.3 Dylech gymryd pob cam angenrheidiol i sicrhau na fydd neb sy'n bresennol yn ymyrryd â chyfrinachedd y bleidlais nac yn ei pheryglu. Mae gennych ddyletswydd gyfreithiol i wneud unrhyw drefniadau y credwch sy'n addas i sicrhau bod pawb sy'n bresennol yn cael copi o'r gofynion [cyfrinachedd perthnasol](#). ⁶

3.4 Nid oes unrhyw ofyniad ar y rhai a fydd yn bresennol i gyrraedd erbyn amser penodol ac felly dylai'r rhai sydd â hawl i fod yn bresennol gael mynediad pryd bynnag y cyrhaeddant. Hefyd, dylai gweithdrefn fod ar waith fel na fydd unrhyw un sy'n bresennol ac sy'n dymuno gadael a dychwelyd yn ddiweddarach yn cael ei atal rhag gwneud hynny.

3.5 Mae'r ddeddfwriaeth yn eich galluogi, yn ôl eich disgrisiwn, i ganiatáu i unrhyw bobl eraill fod yn bresennol yn y gweithrediadau os ydych yn fodlon na fydd hyn yn amharu ar ddilysu a chyfrif y pleidleisiau yn effeithlon a'ch bod hefyd naill ai wedi ymgynghori â'r asiantiaid etholiad neu eich bod yn meddwl nad oedd yn ymarferol gwneud hynny.⁷

3.6 Mae'n rhaid i chi roi gwybod yn ysgrifenedig i'r asiantiaid cyfrif o amser a man lle bydd y dilysu a'r cyfrif yn digwydd.⁸

Rheoli mynediad

3.7 Dylech ddarparu rhestrau o'r bobl hynny sydd â hawl i fynychu wrth fynedfa'r dilysu a'r cyfrif, a rhoi gwybod i'r staff diogelwch eu bod i wirio papurau mynediad unrhyw un sy'n ceisio dod i mewn. Fodd bynnag, dylid briffio'r staff diogelwch hefyd nad oes angen i gynrychiolwyr y Comisiwn nac arsylwyr achrededig roi gwybod ymlaen llaw lle y bwriadant arsylwi ac felly na fyddant yn ymddangos ar eu rhestr o bosibl ond eto i gyd fod ganddynt hawl i ddod i mewn i'r lleoliad dilysu a chyfrif ar ôl dangos eu bathodyn adnabod fel arsylwr neu gynrychiolydd y Comisiwn.

3.8 Am resymau iechyd a diogelwch, dylech gofnodi enwau pawb sy'n bresennol yn y broses dilysu a chyfrif.

Mae rhagor o ganllawiau ar arsylwyr achrededig a chynrychiolwyr y Comisiwn, gan gynnwys canllaw cyflym ar fathau o fathodynau arsylwyr, ar gael yn [Rhan B – Cynllunio a threfnu](#).

Asiantiaid cyfrif

Ceir rhagor o ganllawiau ar benodi asiantiaid cyfrif yn [Rhan C – Gweinyddu'r bleidlais](#).

3.9 Mae gennych ddyletswydd gyfreithiol i roi cyfleusterau rhesymol i asiantiaid cyfrif oruchwylio dilysu a chyfrif y pleidleisiau, a rhoi gwybodaeth berthnasol iddynt. Yn benodol, mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol pan gaiff pleidleisiau eu cyfrif drwy ddidoli'r papurau pleidleisio fesul ymgeisydd ac wedyn cyfrif pob set o bapurau pleidleisio, fod gan yr asiantiaid cyfrif hawl i fodloni eu hunain bod y papurau pleidleisio wedi cael eu didoli'n gywir.⁹

Arsylwyr achrededig

3.10 Mae arsylwi etholiadol yn rhan gyfreithlon a gwerthfawr o'r broses etholiadol, adylid cymryd gofal oi beisioâ rhwystro unrhyw arsylwyr. Er bod

haswl gennych dynnu arsyllwyr am gamymddwyn a/neu gyfyngu ar nifer yr arsyllwyr sy'n cael bod yn bresennol ar unrhyw un adeg yn ystod y dilysu a'r cyfrif¹⁰, dylech wneud hynny'n ofalus. Nid oes gennych hawl i rwystro pob arsyllwr rhag bod yn bresennol yn y prosesau dilysu a chyfrif, dim ond cyfyngu ar nifer yr arsyllwyr sy'n bresennol ar unrhyw adeg, a dylech ddefnyddio'r disgresiwn hwn mewn modd rhesymol.

3.11 Pe bai chi'n rhwystro mynediad, neu dynnu arsyllwr achrededig o'r dilys neu'r cyfri, dylewch sicrhau bod trysydd archwilio i gefnogi'ch penderfyniad. Mae templed log rhwystro mynediad i arsyllwyr ar gael at y diben hwn

3.12 Rhaid i chi ystyried [Cod ymarfer y Comisiwn i arsyllwyr](#) wrth reoli presenoldeb arsyllwyr.¹¹ Pe bai chi'n cael unrhyw broblemau gydag arsyllwyr yn y cyfrif, cysylltwch â'ch tîm lleol y Comisiwn cyn gynted ,a phosibl.

Mae rhagor o ganllawiau ar arsyllwyr achrededig ar gael yn [Rhan B – Cynllunio a threfnu](#).

Cynrychiolwyr y Comisiwn

3.13 Mae gan gynrychiolwyr y Comisiwn hefyd yr hawl i fod yn bresennol yn y broses dilysu a chyfrif ac arsyllwi ar eich arferion gwaith. Gallant ofyn cwestiynau i'ch staff ac asiantiaid, ond ni wnânt hynny os byddai'n amharu neu'n aflonyddu ar y gweithrediadau. Ni chewch gyfyngu ar nifer cynrychiolwyr y Comisiwn yn y prosesau dilysu a chyfrif.¹²

Y cyfryngau

3.14 Dylech gynnwys lle a chyfle i'r cyfryngau gyflwyno adroddiadau ar ganlyniad yr etholiad. Mae gennych ddisgresiwn i benderfynu pa gynrychiolwyr o'r cyfryngau a gaiff ganiatâd i fod yn bresennol. Fel gyda phawb arall sy'n bresennol, rhaid i chi sicrhau na fydd cynrychiolwyr y cyfryngau yn ymyrryd â'r broses nac yn peryglu cyfrinachedd y bleidlais.

3.15 Dylech sicrhau bod eich tîm cysylltiadau cyhoeddus yn bresennol i ddelio ag ymholiadau gan y cyfryngau. Dylech wneud yn siŵr eu bod yn gwybod â phwy i gysylltu os gofynnir unrhyw gwestiynau etholiadol technegol iddynt.

3.16 Yn ogystal â gwneud trefniadau ymarferol er mwyn iddynt fod yn bresennol, dylai unrhyw gysylltiad cynnar â'r cyfryngau hefyd gynnwys esboniad o'r prosesau i'w dilyn a'r amseroedd gorffen a datgan disgwylledig ar gyfer pob etholiad.

3.17 Os yw cynrychiolwyr o'r cyfryngau wedi cael eu hachredu'n arsyllwyr gan y Comisiwn a'u bod yn bresennol yn rhinwedd y rôl honno, mae ganddynt yr

un hawliau a rhwymedigaethau ag unrhyw arsylwr achrededig arall. Fel unrhyw arsylwyr eraill, mae'n ofynnol iddynt ystyried [Cod ymarfer y Comisiwn i arsylwyr](#) a rhaid iddynt gydymffurfio ag unrhyw benderfyniad a wnewch ynghylch defnyddio camerâu ac offer recordio arall. ¹³

3.18 Er mwyn eich helpu chi a'ch tîm cysylltiadau cyhoeddus, rydym wedi cynhyrchu, ar y cyd â darlledwyr newyddion teledu cenedlaethol, rai ['awgrymiadau ar gyfer rheoli'r cyfryngau yn ystod y broses gyfrif.'](#)

I gael canllawiau ymarferol ar gydgyssylltu â'r cyfryngau, gweler ein [pecyn cymorth dilysu a chyfrif](#).

4 Derbyn deunyddiau o'r gorsafoddedd pleidleisio a blychau papurau pleidleisio post wedi'u selio

Er mwyn gallu sicrhau'r canlyniad a nodwyd yn [safonau perfformiad 1 a 2](#), bydd angen i chi sicrhau y caiff prosesau cyfrif eu cynllunio a'u rheoli er mwyn sicrhau canlyniad cywir, gyda thrywydd archwilio clir.

Er mwyn dangos bod modd sicrhau'r canlyniad, bydd angen i chi gael trefniadau ar waith i gynnal trywydd archwilio clir o'r prosesau cyfrif.

4.1 Wrth baratoi, dylech lunio templedi ar gyfer pob dogfen a gaiff ei chwblhau yn ystod y prosesau dilysu a chyfrif a rhoi trywydd archwilio clir. Rydym wedi cynhyrchu ffurflenni templedi i gefnogi Swyddogion Canlyniadau (Gweithredol) i ddatblygu trywydd archwilio clir o'r prosesau dilysu a chyfrif. Ceir rhagor o ganllawiau ar sicrhau trywydd archwilio clir o'r prosesau cyfrif yn y rhan hon, ym **Mhennod 5 - Dilysu** ac ym **Mhennod 6 - Y cyfrif**

4.2 Mae derbyn blychau pleidleisio a deunyddiau oddi wrth orsafoedd pleidleisio mewn ffordd gywir a threfnus yn elfen allweddol o broses ddilysu gywir. Dylai'ch tîm o staff sy'n derbyn deunyddiau oddi wrth orsafoedd pleidleisio ddefnyddio rhestr wirio er mwyn sicrhau eu bod yn cyfrif am yr holl fylchau pleidleisiau a phapurau pleidleisio yn gywir, yn ogystal ag unrhyw becynnau sy'n cynnwys pleidleisiau post a roddwyd i staff gorsafoddedd pleidleisio.

4.3 Lle y bydd yn ofynnol i Swyddogion Llywyddu gludo'r blychau pleidleisio i'r lleoliad dilysu a chyfrif, dylid egluro i'r staff sy'n derbyn y blychau pleidleisio na ddylid caniatáu i unrhyw Swyddogion Llywyddu adael nes bod eu blwch/blychau pleidleisio a'r holl ddogfennau a phecynnau wedi cael eu derbyn a'u gwirio gan yr aelod dynodedig o staff a, lle bynnag y bo modd, eu bod wedi bwrw golwg yn fras dros y cyfrif papurau pleidleisio. Dylid cyfarwyddo'r staff sy'n derbyn blychau pleidleisio i sicrhau eu bod yn cael y cyfrif papurau pleidleisio ar gyfer pob blwch pleidleisio.

4.4 Ar ôl eu derbyn, gellir trosglwyddo'r cyfrifon papurau pleidleisio i'r staff sy'n ymwneud â rheoli'r broses o ddilysu bylchau pleidleisio a gall yr holl ddeunyddiau a dderbyniwyd o'r gorsafoddedd pleidleisio gael eu rhyddhau gan y staff sy'n eu derbyn a'u rhoi i'r timau perthnasol, sy'n ei gwneud yn bosibl i'r broses o ddilysu'r papurau pleidleisio nas defnyddiwyd ac agor pleidleisiau post ddechrau.

4.5 Dylai'r sachau sy'n cynnwys y dogfennau y mae angen eu storio, megis rhestrau rhifau cyfatebol wedi'u selio, gael eu gwahanu oddi wrth y rhai sy'n cynnwys eitemau a gaiff eu hailddefnyddio, megis deunyddiau ysgrifennu cyffredinol. Dylai'r pecynnau a'r parseli o'r gorsafoedd pleidleisio gael eu trefnu mewn ffordd sy'n ei gwneud yn hawdd dod o hyd i unrhyw becyn.

4.6 Rhaid i bob pecyn o bapurau pleidleisio a ddifethwyd a phapurau pleidleisio nas defnyddiwyd gael ei agor a'i gyfrif ac yna'i selio, gyda'r niferoedd a gyfrifwyd yn cael eu rhoi i'r aelodau hynny o staff sy'n gyfrifol am y broses ddilysu. Cewch eich gwahardd rhag agor y pecynnau wedi'u selio o bapurau pleidleisio a gyflwynwyd¹⁴, ond rhaid i chi agor y pecyn sy'n cynnwys y rhestr o bleidleisiau a gyflwynwyd er mwyn gwirio'r rhestr yn erbyn y cyfrifon papurau pleidleisio ac yna'i ailselio.

4.7 Ni chaniateir i chi agor y pecynnau wedi'u selio sy'n cynnwys y rhestrau rhifau cyfatebol a'r tystysgrifau cyflogaeth, y copïau wedi'u marcio o'r gofrestr a'r rhestrau o ddirprwyon¹⁵. Dylech sicrhau bod y deunyddiau y mae'n rhaid i chi gadw dan sêl wedi'u gosod mewn man penodol a diogel tra pery'r broses dilysu a chyfrif.

Derbyn y blychau papurau pleidleisio post wedi'u selio

4.8 Bydd papurau pleidleisio post a gafodd eu derbyn a'u hagor yn gynharach wedi cael eu prosesu a dylid dod â hwy i'r lleoliad dilysu a chyfrif mewn bylchau pleidleisio wedi'u selio, ynghyd â chyfrif papurau pleidleisio ar gyfer pob blwch pleidleisiau post. Dylai'r staff sy'n derbyn y blychau pleidleisiau post ddefnyddio rhestr wirio er mwyn sicrhau y cyfrifir am bob blwch pleidleisio post a phob cyfrif papurau pleidleisio post yn gywir.

4.9 Rhaid i bob pecyn a phob blwch pleidleisio sy'n cynnwys papurau pleidleisio drwy'r post gael eu dilysu yn yr un modd ag unrhyw flwch pleidleisio o orsaf bleidleisio. Gan y bydd y rhain yn aml ymhlith y blychau cyntaf i'w dilysu, maent yn cynnig cyfle i ennyn hyder yn y broses ac yn y cyfrif yn gyffredinol.¹⁶

5 Dilysu

5.1 Mae i ddilysu dau brif ddiben - sicrhau a dangos bod yr holl bapurau pleidleisio a ddsbarthwyd mewn gorsafoedd pleidleisio a'r holl bapurau pleidleisio post a ddychwelwyd wedi cael eu cludo i'r cyfrif, a rhoi'r ffigur y mae'n rhaid i ganlyniad y cyfrif fod yn gyson ag ef. Dylech gofio am y ddau ddiben wrth gynnal y broses ddilysu.

5.2 Dylai hyfforddiant i Swyddogion Llywyddu ar gwblhau cyfrifon papurau pleidleisio, ynghyd â chyfrifon papurau pleidleisio sydd wedi'u paratoi mewn fformat clir a hawdd ei gwblhau, helpu i roi sylfaen gadarn i'r broses ddilysu

Ceir gwybodaeth am hyfforddi staff gorsafoedd pleidleisio yn [Rhan B – Cynllunio a threfnu](#).

5.3 Mae dilysu'r papurau pleidleisio a ddefnyddiwyd, nas defnyddiwyd ac a ddifethwyd yn ofyniad cyfreithiol, ac mae'n ganolog i'r broses o ddatgan canlyniadau cywir.¹⁷

5.4 Mae'n rhaid i chi i wirio pob cyfrif papur pleidleisio a llunio datganiad ynglŷn â chanlyniad y dilysu¹⁸. Mae hwn yn gofnod o nifer y papurau pleidleisio a ddisgwyliwyd a nifer y papurau pleidleisio a gyfrifwyd, ynghyd ag esboniad o unrhyw amrywiadau.

5.5 Caiff unrhyw asiant wneud copi ohono, a dylech sicrhau bod copïau ar gael i'r asiantiaid sy'n bresennol unwaith bod y broses ddilysu wedi'i chwblhau¹⁹. Mae'r datganiad dilysu yn adnodd cyfathrebu allweddol a fydd yn helpu i sicrhau bod ymgeiswyr ac asiantiaid yn hyderus bod y prosesau dilysu a chyfrif yn dryloyw ac y byddant yn arwain at ganlyniad cywir.

5.6 Fel gyda phob agwedd ar y broses dilysu a chyfrif, mae tryloywder yn allweddol a dylai'r broses a ddilynwyd fod yn glir i bawb sy'n bresennol.

5.7 Mae camau allweddol y broses ddilysu fel a ganlyn:

- a. Rhaid i staff agor y pecynnau o bapurau pleidleisio nas defnyddiwyd a chadarnhau nifer y papurau pleidleisio nas dosbarthwyd drwy nodi nifer y llyfrau a nifer y papurau pleidleisio sy'n weddill mewn unrhyw lyfr rhannol o bapurau pleidleisio y tu mewn i'r pecyn. Rhaid i'r pecynnau o bapurau pleidleisio a ddifethwyd gael eu hagog hefyd a'u cyfrif. Rhaid i'r papurau pleidleisio nas defnyddiwyd a'r papurau pleidleisio a ddifethwyd gael eu hailselio ar ôl iddynt gael eu cyfrif²⁰.
- b. Rhaid i'r staff agor y blychau pleidleisio ym mhresenoldeb unrhyw asiantiaid cyfrif ac arsylwyr sy'n bresennol²¹. Pan fydd asiant wedi atodi sêl i flwch ar ddiwedd y cyfnod pleidleisio, dylid cymryd gofal

mawr i ddangos i unrhyw asiantiaid ac arsylwyr sy'n bresennol bod y sêl hon heb ei thorri cyn iddi gael ei thorri. Dylid arllwys y papurau pleidleisio yn ofalus ar y bwrdd, gan sicrhau nad oes yr un wedi syrthio i'r llawr a bod y blwch yn wag.²²

- c. Mae gennych ddyletswydd gyfreithiol i gadw'r papurau pleidleisio wyneb i fyny gydol yr amser yn ystod y dilysu a'r cyfrif.²³
- d. Dylech ddangos y blwch gwag i'r asiantiaid a'r arsylwyr fel y gallant fod yn fodlon bod y blwch yn wirioneddol wag. Yna dylai'r cynorthwyyr cyfrif agor y papurau pleidleisio a'u cyfrif yn fwndeli. Mae cywirdeb ar y cam hwn yn hollbwysig, felly dylai'r bwndeli gael eu trosglwyddo i gynorthwyydd arall i'w hailgyfrif. Dylai unrhyw bapurau pleidleisio a gyflwynwyd a roddwyd yn y blwch pleidleisio ar gam yn ystod y dydd gael eu tynnu oddi yno a'u rhoi i'r goruchwyliwr.
- e. Rhaid i'r cyfansymiau a roddwyd ar y cyfrif papurau pleidleisio gael eu cymharu â nifer y papurau pleidleisio a gyfrifwyd ac y cofnodwyd eu bod yn bresennol y tu mewn i'r blwch pleidleisio. Rhaid i chi gymharu'r papurau pleidleisio nas defnyddiwyd a'r papurau pleidleisio a ddifethwyd, yn ogystal â'r rhestr o bleidleisiau a gyflwynwyd, â'r ffigurau ar bob cyfrif papurau pleidleisio. Dylai cyfanswm nifer y papurau pleidleisio yn y blwch pleidleisio fod yn gyson â'r cyfanswm ar y cyfrif papurau pleidleisio, ac yn gyson â chyfanswm nifer y papurau pleidleisio nas defnyddiwyd.²⁴

5.8 Os na fydd cyfrif papurau pleidleisio yn gyson, dylech ddilyn y weithdrefn ganlynol a dogfennu'r canlyniad ar y datganiad dilysu priodol.

- a. Gwiriwch y symiau adio ar y cyfrif papurau pleidleisio yn llawn ynghyd â nifer y papurau pleidleisio nas defnyddiwyd. Edrychwch ar y pecynnau eraill o ddeunyddiau a ddychwelwyd ac unrhyw gofnodlyfr gan yr orsaf bleidleisio er mwyn ceisio nodi unrhyw reswm dros bapurau pleidleisio coll neu ychwanegol. Sicrhewch nad yw'r papurau pleidleisio post a ddychwelwyd wedi cael eu hychwanegu at nifer y pleidleisiau a fwriwyd yn yr orsaf bleidleisio. Dylech ystyried cysylltu â'r Swyddog Llywyddu a gofyn iddo geisio esbonio unrhyw anghysonderau.
- b. Edrychwch ar y cofnod o fylchau pleidleisio a ddosbarthwyd i weld a gafodd mwy nag un blwch pleidleisio ei ddosbarthu i'r orsaf bleidleisio a sicrhewch fod yr holl flychau a ddyrannwyd i'r orsaf yn cael eu hagor ac y cyfrifir amdanynt.
- c. Gwiriwch y blychau pleidleisio yn yr holl orsafoedd pleidleisio yn yr un man pleidleisio. Efallai y bydd y broses o ddilysu'r cyfrifon papurau pleidleisio ar gyfer y gorsafoedd pleidleisio eraill yn y lleoliad hwnnw yn dangos gwall cydadferol am fod etholwyr wedi gosod eu papur pleidleisio yn y blwch 'anghywir' neu mewn blwch o'r orsaf bleidleisio anghywir. Os bydd y gwallau cydadferol yn

gwrthbwysu ei gilydd, gellir tybio y bu'r broses ddilysu yn llwyddiannus.

- d. Os daw'r blwch pleidleisio o un orsaf bleidleisio, neu os nad oes unrhyw wall cydadferol yn ffigurau'r orsaf bleidleisio arall/gorsafoedd pleidleisio eraill yn y man pleidleisio hwnnw, ail-gyfrifwch y papurau pleidleisio yn y blwch o leiaf ddwywaith eto, neu hyd nes bod yr un ffigur yn cael ei gyfrif ar ddau achlysur yn olynol.
- e. Os bydd unrhyw anghysondeb o hyd, ar ôl dilyn y gweithdrefnau a amlinellir uchod, defnyddiwch nifer y papurau pleidleisio a gyfrifwyd ac a ail-gyfrifwyd gan y staff cyfrif fel y ffigur a ddilyswyd a gwnewch nodyn priodol ar y cyfrif papurau pleidleisio.
- f. Ychwanegwch y cyfanswm a ddilyswyd a'r amrywiad rhwng hwnnw a'r nifer ar y cyfrif papurau pleidleisio at y datganiad am ganlyniad y broses ddilysu, gan esbonio pam bod yr amrywiad hwnnw wedi digwydd os oes modd, a thrafodwch hyn ag unrhyw asiantiaid ac arsylwyr sy'n bresennol.

5.9 Dim ond ar ôl i'r holl bapurau pleidleisio post, gan gynnwys y rhai a dderbyniwyd mewn gorsafoedd pleidleisio, gael eu hagor a'u prosesu, a'u dilysu, y gellir cwblhau'r broses ddilysu.

5.10 Rhaid i chi sicrhau bod y datganiad dilysu sy'n cynnwys canlyniad y broses o ddilysu pob blwch pleidleisio wedi'i gwblhau. Ym mhob achos, rhaid i'r datganiad gynnwys cyfanswm y papurau pleidleisio post a chyfanswm y papurau pleidleisio a ddilyswyd ar gyfer y digwyddiad pleidleisio. Dylech lofnodi'r datganiadau. Caiff unrhyw asiant wneud copi o'r datganiad am ganlyniad y broses ddilysu ac, er mwyn ennyn hyder yn y canlyniad, dylech sicrhau bod copïau ar gael i'r asiantiaid sy'n bresennol ar ôl i'r broses ddilysu gael ei chwblhau.²⁵

5.11 Ar ôl cwblhau'r broses ddilysu, os na fyddwch yn dechrau cyfrif y pleidleisiau ar unwaith, dylech roi'r papurau pleidleisio a dogfennau eraill mewn pecynnau diogel a rhoi eich sêl eich hun arnynt, yn ogystal â sêl unrhyw asiantiaid sy'n bresennol sy'n dymuno atodi eu seliau eu hunain.²⁶

5.12 Dylech gymryd pob cam angenrheidiol i sicrhau diogelwch y papurau pleidleisio a'r deunyddiau ysgrifennu perthnasol yn ystod unrhyw doriad yn ystod y prosesau dilysu a chyfrif. Ceir rhagor o ganllawiau ar sicrhau diogelwch blychau pleidleisio ym mharagraff **2.28** uchod ac yn ein [pecyn cymorth dilysu a chyfrif](#).

6 Y cyfrif

Cyfrif y pleidleisiau

6.1 Rhaid i chi fod wedi cymryd camau rhesymol i ddechrau cyfrif y pleidleisiau cyn gynted ag y bo'n ymarferol o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau. Nid yw'r ffaith y gall pleidleiswyr fod yn aros mewn ciw i fwrw eu pleidlais yn newid y ffaith bod cau'r bleidlais yn parhau i fod yn 10pm. Mae hyn yn golygu y bydd angen i chi fod wedi cymryd pob cam rhesymol i gychwyn y cyfrif erbyn 2am, hyd yn oed os yw pleidleiswyr yn aros mewn ciw am 10pm.²⁷

6.2 Nid oes angen i chi aros i gwblhau'r dilysiad cyn dechrau cyfrif'r pleidleisiau.²⁸

6.3 Dylai pob blwch gael ei agor yng ngolwg clir unrhyw asiantiaid sy'n bresennol. Pan fydd asiant wedi atodi sêl i flwch, dylid cymryd gofal mawr i ddangos i unrhyw asiantiaid sy'n bresennol bod y sêl hon heb ei thorri cyn iddi gael ei thorri.

6.4 Dylai pob proses gyfrif fod yn dryloyw. Dylech hefyd roi cyfleoedd priodol i'r rhai sydd â'r hawl i arsylwi a gwrthwynebu dyfarniadau ar bapurau pleidleisio amheus. Dylai hyn gynnwys sicrhau y caiff bwndeli o bapurau pleidleisio wedi'u cyfrif eu storio yng ngolwg asiantiaid cyfrif mewn ffordd sy'n eu galluogi i fonitro cynnydd drwy gydol y cyfrif.

Cymysgu

6.5 Rhaid i chi gymysgu'r papurau pleidleisio er mwyn sicrhau bod papurau pleidleisio o bob blwch pleidleisio wedi'u cymysgu â phapurau pleidleisio o un blwch pleidleisio arall o leiaf, a chymysgu'r papurau pleidleisio post â phapurau pleidleisio o un blwch pleidleisio arall o leiaf cyn didoli a chyfrif y pleidleisiau.²⁹

Didoli a chyfrif

6.6 Rhaid i bapurau pleidleisio wynebu i fyny drwy gydol y broses gyfrif er mwyn atal unrhyw un rhag gweld y rhif a'r marc adnabod unigryw arall ar gefn y papur pleidleisio. Dylai'r papurau pleidleisio fod yn weladwy drwy'r amser i unrhyw ymgeiswyr, asiantiaid ac arsylwyr sy'n bresennol.³⁰

6.7 Dylai cynorthwywyr cyfrif ddidoli'r papurau pleidleisio yn bleidleisiau ar gyfer pob ymgeisydd. Dylai unrhyw bapurau pleidleisio amheus gael eu rhoi o'r neilltu er mwyn dyfarnu yn eu cylch.

6.8 Dylid cyfrif nifer y pleidleisiau a roddwyd i bob ymgeisydd a'u rhoi mewn bwndeli o nifer ragnodedig, e.e. bwndeli o 20, 25, 50 neu 100. Dylid atodi slip ag enw'r ymgeisydd arno, ynghyd â'r nifer yn y bwndel ar y blaen. Efallai y

byddai lliwiau gwahanol ar gyfer y slipiau yn ddefnyddiol. Yna dylai'r bwndeli gael eu hailgyfrif gan gynorthwydd cyfrif arall er mwyn sicrhau cywirdeb y bwndel.

6.9 Cyn mynd ag unrhyw fwndeli oddi wrth y staff cyfrif, dylai goruchwylwyr fwrw golwg dros y bwndeli er mwyn sicrhau bod yr holl pleidleisiau yn y bwndel wedi'u marcio yn yr un ffordd.

6.10 Mae'n annhebygol y bydd nifer y pleidleisiau yn y bwndel olaf yn hafal i nifer ragnodedig y bwndel, ac felly dylid gwneud nodyn o nifer y pleidleisiau yn y bwndeli anghyflawn hynny a'i atodi ar flaen y bwndel.

6.11 Dylai unrhyw bapurau pleidleisio amheus gael eu rhoi o'r neilltu ar gyfer dyfarniad.

Papurau pleidleisio amheus

6.12 Dylech ddyfarnu ynglŷn â phapurau pleidleisio amheus yn rheolaidd wrth i'r cyfrif fynd rhagddo: ni ddylid gadael y broses o ddyfarnu ynglŷn â phapurau pleidleisio amheus tan ddiwedd y cyfrif.

6.13 Dylech ystyried [llyfryn ar bapurau pleidleisio amheus](#) y Comisiwn drwy gydol y broses ddyfarnu. Mae'r llyfryn yn cynnwys enghreifftiau o bleidleisiau a ganiateir a phleidleisiau a wrthodir a'r egwyddorion allweddol i'w dilyn wrth ddyfarnu ynglŷn â phapurau pleidleisio amheus.

6.14 Hefyd, nodir enghreifftiau o bapurau pleidleisio a ganiateir a phapurau pleidleisio a wrthodir ar y [mat bwrdd papurau pleidleisio amheus](#) y dylech ei arddangos yn y cyfrif er mwyn i ymgeiswyr, asiantiaid ac arsylwyr gyfeirio ato.

6.15 Wrth ddyfarnu ynglŷn â phapurau pleidleisio amheus dylech wneud y canlynol:

- byddwch yn glir ac yn gyson bob amser
- cymerwch amser i sicrhau y gwneir penderfyniad ystyriol ym mhob achos
- penderfynwch a yw bwriad y pleidleisiwr yn ymddangos yn glir ar y papur pleidleisio

6.16 Fel rhan o hyn, bydd angen i chi

- ystyried y papur pleidleisio cyfan
- ystyried a yw'r ffordd y cafodd papur pleidleisio ei farcio yn golygu bod pleidlais dros un ymgeisydd yn hollol amlwg.

6.17 Mae'r ddeddfwriaeth yn darparu bod yn rhaid i chi wrthod papur pleidleisio.³¹

- nad yw'n cynnwys y marc swyddogol (nid y marc adnabod unigryw)
- sy'n cynnwys pleidlais i fwy nag un ymgeisydd

- os bydd unrhyw beth wedi'i ysgrifennu neu wedi'i farcio arno sy'n eich galluogi i adnabod y pleidleisiwr (ac eithrio rhif y papur pleidleisio argraffedig neu farc adnabod unigryw arall)
- nad yw wedi'i farcio neu sy'n ddi-rym oherwydd ansicrwydd

6.18 Fodd bynnag, mae'r ddeddfwriaeth yn nodi, oni bai bod modd adnabod y pleidleisiwr oherwydd y ffordd y marciwyd y papur pleidleisio, na chaniateir i chi wrthod papur pleidleisio y marciwyd y bleidlais arno yn y ffyrdd canlynol os yw bwriad y pleidleisiwr yn amlwg:³²

- rywle arall yn hytrach na'r man priodol
- mae'r bleidlais wedi'i marcio mewn ffordd arall ar wahân i groes, neu
- drwy fwy nac un marc

6.19 At hynny, efallai y bydd angen ystyried ymhellach unrhyw bapurau pleidleisio sy'n arddangos unrhyw rai o'r canlynol:

- unrhyw bapur pleidleisio sy'n cynnwys unrhyw beth anarferol (er enghraifft, ymddengys ei fod wedi'i newid, naill ai â theclyn ysgrifennu cwbl wahanol neu â hylif cywiro)
- unrhyw bapur pleidleisio sydd wedi'i dorri neu wedi'i ddifrodi mewn unrhyw ffordd

6.20 Dylid trin unrhyw bapurau pleidleisio yr ymddengys eu bod wedi cael eu newid, naill ai â theclyn ysgrifennu cwbl wahanol neu â hylif cywiro, fel rhai 'amheus' a dylid cyflwyno dyfarniad yn eu cylch lle y bydd yn rhaid i chi benderfynu ar eu dilysrwydd ym mhresenoldeb ymgeiswyr, asiantiaid ac arsylwyr. Rhaid i'r pleidleisiau a ddyfernir yn ddilys wedi hynny gael eu cyfrif a'u cynnwys yng nghyfanswm nifer y pleidleisiau a fwriwyd dros yr ymgeisydd/ymgeiswyr neu blaid briodol (fel bo'n berthnasol) yn yr etholiad.

6.21 Mae'ch penderfyniad ynglŷn ag unrhyw gwestiwn sy'n codi mewn perthynas â phapur pleidleisio yn derfynol a dim ond drwy ddeiseb etholiadol y gellir ei herio³³. Mae gennych ddyletswydd gyfreithiol i lunio datganiad yn dangos nifer y papurau pleidleisio a wrthodwyd (yn gyflawn neu'n rhannol) ac am ba reswm. Felly dylai fod gennych system ar waith drwy gydol y broses ddyfarnu ar gyfer didoli'r papurau pleidleisio a wrthodwyd o dan y penawdau canlynol:³⁴

- dim marc swyddogol
- yn pleidleisio dros fwy nag un ymgeisydd
- ysgrifen neu farc sy'n eich galluogi i adnabod y pleidleisiwr
- heb ei farcio neu'n ddi-rym oherwydd ansicrwydd

6.22 Dylech ystyried y llyfryn ar bleidleisiau amheus a'r mat bwrdd er mwyn sicrhau y caiff y pleidleisiau a wrthodir eu categoreiddio mewn ffordd gywir a chyson er mwyn eu cofnodi ar y datganiad.

6.23 Mae'r ddeddfwriaeth yn ei gwneud yn ofynnol bod y gair 'gwrthodwyd' yn cael ei farcio ar bob papur pleidleisio fel y bo'n briodol, a rhaid ychwanegu'r

geiriau 'gwrthwynebwyd y penderfyniad i wrthod' os bydd asiant cyfrif yn gwrthwynebu'ch penderfyniad. Er y dylai fod modd i arsylwyr arsylwi ar y broses hon, yn wahanol i asiantiaid, nid oes ganddynt hawl gyfreithiol i wrthwynebu penderfyniad i wrthod papur pleidleisio.³⁵

6.24 Dylai copi o'r datganiad o wrthodiad gael ei roi yn y pecyn ar gyfer papurau pleidleisio a wrthodwyd.

Papurau pleidleisio a dorwyd

6.25 Efallai y byddwch yn dod ar draws achosion lle mae pleidleiswyr wedi torri rhan o'r papur pleidleisio. Wrth benderfynu a oes modd cyfrif darn o bapur pleidleisio bydd yn dibynnu ar b'un a yw'n cynnwys y marc swyddogol.

6.26 Os yw'n ei gynnwys, gellir derbyn y papur pleidleisio fel pleidlais ddilys, ar yr amod eich bod yn fodlon ar y canlynol:

- bod bwriad y pleidleisiwr yn amlwg
- nad yw'r pleidleisiwr wedi pleidleisio dros fwy nag un ymgeisydd
- nid yw'r pleidleisiwr wedi ysgrifennu ar y papur pleidleisio nac wedi'i farcio mewn modd sy'n eich galluogi i adnabod y pleidleisiwr.

Gweler Pennod 6 o [Ran D: Pleidleisio absennol](#) i gael canllawiau ar sut i ddelio â phapurau pleidleisio wedi'u torri wrth agor pleidleisiau post.

Cysoni

6.27 Ar ôl i'r holl bapurau pleidleisio gael eu didoli ac ar ôl i ddyfarniadau ynglŷn ag unrhyw bleidleisiau amheus gael eu gwneud, gall y dasg allweddol o gysoni ddechrau.

6.28 Rhaid i'r holl fwndeli a bwndeli rhannol o bapurau pleidleisio sy'n dangos pleidlais ddilys ar gyfer ymgeisydd gael eu cyfrif. Wedyn, rhaid ychwanegu'r cyfanswm ar gyfer pob ymgeisydd at gyfanswm nifer y papurau pleidleisio a wrthodwyd, a dylai'r cyfanswm hwn gyfateb yn union i'r ffigur sy'n rhoi cyfanswm nifer y papurau pleidleisio a gafwyd ar ddiwedd y broses ddilysu. Os bydd y ddau ffigur yn gyson, dylech fwrw ymlaen â'r broses o ymgynghori â'r ymgeiswyr a'r asiantiaid ynglŷn â'r canlyniad dros dro.³⁶

6.29 Dylech fod yn fodlon bod unrhyw ganlyniad neu gyfansymiau (fel y bo'n briodol) yn adlewyrchu'r pleidleisiau a gafwyd, ac felly os na fydd y ffigurau'n gyson â'i gilydd, dylid dilyn y weithdrefn ganlynol er mwyn ceisio nodi ac unioni'r anghysondeb:

- Edrychwch yn y man storio a sicrhewch fod yr holl flychau pleidleisio wedi cael eu hagog a'u bod yn wag.
- Edrychwch ar y lloiau a'r arwynebau rhag ofn bod papurau pleidleisio wedi cael eu gollwng yn lleoliad y cyfrif.

- Edrychwch eto ar y ffigurau dilysu a'r ymarfer cysoni rhag ofn eu bod yn cynnwys camgymeriadau cyfrifo.
- Sicrhewch eich bod wedi cyfrif am bob papur pleidleisio a wrthodwyd.
- Sicrhewch fod yr holl fwndeli a bwndeli rhannol wedi cael eu cyfrif.
- Ystyriwch ailgyfrif y papurau pleidleisio yn y bwndeli.

6.30 Dylech hefyd wneud unrhyw wiriadau eraill sy'n angenrheidiol, yn eich tyb chi.

Beth os nad ydych yn gallu cychwyn y cyfrif o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau?

6.31 Os nad ydych yn dechrau cyfrif y pleidleisiau o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau, rhaid i chi gyhoeddi a chyflwyno i'r Comisiwn ddatganiad sy'n nodi'r amser y cychwynnwyd y cyfrif, y camau roeddech wedi eu cymryd i gydymffurfio â'r ddyletswydd a'r rhesymau pam nad oedd y cyfrif pleidleisiau wedi cychwyn erbyn 2am. Rhaid i chi hefyd gyhoeddi'r datganiad, a dylai hyn gynnwys ei wneud ar gael ar wefan yr awdurdod lleol. Rydym wedi cynhyrchu [templed o ddatganiad ar gyfer y Swyddogion Canlyniadau \(Gweithredol\) hynny nad ydynt yn dechrau cyfrif o fewn pedair awr ar ôl i'r bleidlais gau.](#) ³⁷

6.32 Mae'n bwysig eich bod yn cadw cofnod o'r holl gamau a gymerwyd er mwyn gallu darparu trywydd archwilio sy'n dangos eich prosesau gwneud penderfyniadau. Os ydych yn ystyried bod pob cam rhesymol wedi'i gymryd ac nad yw cam pellach yn rhesymol, dylech gadw cofnod o'ch ystyriaethau a pham yr ydych wedi penderfynu na fyddai'n rhesymol. Dylech allu egluro eich penderfyniadau, a dylech fod yn barod i wneud hynny mewn ymateb i ymholiadau. Dylai'r datganiad gynnwys y canlynol:

- enw'r etholaeth
- enw'r Swyddog Canlyniadau (Gweithredol)
- dyddiad ac amser (mewn fformat 24 awr, e.e. 03:45) pryd y cychwynnodd cyfrif y pleidleisiau a roddwyd ar y papurau pleidleisio
- disgrifiad o'r camau a gymerwyd i sicrhau bod y cyfrif pleidleisiau yn dechrau o fewn 4 awr ar ôl i'r bleidlais gau
- esboniad y Swyddog Canlyniadau (Gweithredol) ynglŷn â pham na chychwynnodd cyfrif y pleidleisiau erbyn 2am

6.33 Dylai'r datganiadau gael eu hanfon i'ch swyddfa Comisiwn leol, yn ddelfrydol trwy e-bost, a rhaid eu cyflwyno dim hwyrach na 30 diwrnod calendr o ddatgan y canlyniad. Mae'n ofyniad cyfreithiol i ni gyhoeddi rhestr o'r holl etholaethau lle na wnaeth cyfrif ddechrau o fewn cyfnod rhagnodedig yn ein hadroddiad statudol ar yr etholiad.

Canlyniadau lleol ac ailgyfrif

6.34 Dylech fod yn fodlon bod nifer y pleidleisiau dros bob ymgeisydd yn gywir cyn bwrw ymlaen â chanlyniad dros dro.

6.35 Dylai'r holl brosesau gael eu cynnal o fewn fframwaith mor agored a thryloyw â phosibl sy'n cael ei weithredu drwy amrywiol gamau'r broses gyfrif fel y gall pob ymgeisydd ac asiant ymddiried yn y prosesau a'r canlyniad/cyfansymiau lleol dros dro a roddwyd.

6.36 Pan fyddwch yn fodlon, rhaid i chi hysbysu'r ymgeiswyr a'r asiantiaid etholiad o'r canlyniad dros dro a gofyn am eu cydsyniad i gyhoeddi'r canlyniad³⁸. Dylech egluro bod gan yr ymgeiswyr a'r asiantiaid yr hawl i ofyn am ailgyfrif.

6.37 Rhaid i chi roi digon o amser i'r ymgeiswyr ac asiantiaid ystyried y canlyniad dros dro cyn bwrw ymlaen â datgan y canlyniad. Dyma'r adeg y gall unrhyw ymgeisydd neu asiant etholiad wneud cais am i'r pleidleisiau gael eu hailgyfrif neu, ar ôl ailgyfrif, eu hailgyfrif eto.³⁹

6.38 Rhaid i chi ystyried unrhyw gais am ailgyfrif ond yn ôl y gyfraith cewch wrthod y cais os yw'n afresymol, yn eich barn chi. Fodd bynnag, cewch ystyried cynnig cyfle i'r ymgeiswyr a'r asiantiaid archwilio'r bwndeli o bapurau pleidleisio fel ffordd o gael sicrwydd bod y canlyniad/cyfanswm lleol yn gywir.⁴⁰

6.39 Os byddwch yn cytuno i ailgyfrif y pleidleisiau, dylai'r ymgeiswyr a'r asiantiaid sy'n bresennol gael eu hysbysu cyn i'r ailgyfrif ddechrau a'u briffio ar y prosesau y bwriadwch eu dilyn. Fel yn achos y cyfrif gwreiddiol, dylid cynnal unrhyw ailgyfrif yng ngolwg y rhai sy'n bresennol. Mae gennych hawl i ailystyried pa bapurau pleidleisio y dylid eu gwrthod yn ystod y broses ailgyfrif (neu unrhyw broses ailgyfrif arall).

6.40 Rhaid ymgynghori â'r ymgeiswyr a'r asiantiaid ynglŷn â'r canlyniad dros dro diwygiedig yn yr un modd ag yr ymgynghorwyd â hwy ynglŷn â'r canlyniad dros dro ar ôl i'r cyfrif cyntaf ddod i ben.⁴¹

6.41 Mae modd cynnal mwy nag un ailgyfrif. Unwaith eto, rhaid i chi ystyried unrhyw gais am ailgyfrif a chewch wrthod y cais os yw'n afresymol, yn eich barn chi.

Pleidleisiau cyfartal

6.42 Pan fydd dau neu fwy o ymgeiswyr yn cael yr un nifer o bleidleisiau, mae'n rhaid i chi benderfynu rhwng yr ymgeiswyr drwy fwrw coelbren⁴²

6.43 Ystyrir bod pa ymgeisydd bynnag a ddewisir ar hap wedi cael pleidlais ychwanegol sy'n ei gwneud yn bosibl datgan ei fod wedi'i ethol.

6.44 Nid yw'n ofynnol tynnu enwau ar hap lle caiff un ymgeisydd ei ethol â mwyafrif y pleidleisiau ac mae'r pleidleisiau cyfartal rhwng ymgeiswyr eraill nad ydynt yn y safle cyntaf ac felly na ellir eu hethol.

6.45 Chi fydd yn penderfynu ar y dull o dynnu enwau ar hap. Mae'r enghreifftiau o brosesau tynnu enwau ar hap yn cynnwys y canlynol:

- caiff papurau pleidleisio, y bydd pob un ohonynt wedi'i farcio â phleidlais ar gyfer un o'r ymgeiswyr sydd â'r un nifer o bleidleisiau, eu gosod mewn cynhwysydd, megis blwch pleidleisio gwag a'u cymysgu, yna caiff un ei dynnu gennych chi
- caiff slipliau o bapur ag enwau'r ymgeiswyr arnynt eu gosod mewn amlenni wedi'u selio a'u cymysgu, yna caiff un ei dynnu gennych chi

6.46 Dylech wneud cyhoeddiad eich bod yn bwriadu mynd ati i dynnu enwau ar hap rhwng yr ymgeiswyr sydd â nifer gyfartal o bleidleisiau, gan egluro'n union beth sydd ar fin digwydd a'r dull a ddefnyddir. Dylai ymgeiswyr, asiantau, cynrychiolwyr y Comisiwn ac arsylwyr achrededig fod yn bresennol yn ystod unrhyw waith paratoi ac yn ystod y broses o dynnu enwau ar hap.

6.47 Os byddwch yn defnyddio'r dull cyntaf a ddisgrifir uchod, dylech fynd ati, yng ngolwg unrhyw ymgeiswyr ac asiantiaid, ac ym mhresenoldeb cynrychiolwyr y Comisiwn ac arsylwyr achrededig, i blygu papur pleidleisio a gyfrifwyd yn flaenrol ar gyfer pob un o'r ymgeiswyr sydd â'r un nifer o bleidleisiau, a'i roi mewn blwch pleidleisio gwag. Dylai cynorthwydd godi'r blwch i uchder lle na allwch weld y papurau y tu mewn i'r blwch, ond lle gallwch roi eich llaw i mewn a thynnu un allan o hyd. Ar ôl cymysgu, dylech dynnu un o'r papurau pleidleisio o'r blwch, ei agor a darllen enw'r ymgeisydd sydd â'r bleidlais wedi'i marcio yn erbyn ei enw yn uchel. Dyfernir wedyn bod yr ymgeisydd hwnnw wedi cael pleidlais ychwanegol.

6.48 Dylid gwneud paratoadau tebyg os byddwch yn penderfynu defnyddio unrhyw ddull arall o dynnu enwau ar hap.

6.49 Dylai datganiad gael ei ychwanegu at y daflen canlyniad i'r perwyl:

- 'Yn dilyn pleidleisiau cyfartal, tynnwyd enwau ar hap ac, o ganlyniad, rhoddwyd pleidlais ychwanegol i ymgeisydd X.'

Datgan y canlyniad

6.50 Rhaid i chi baratoi datganiad yn nodi enw pob ymgeisydd, cyfanswm y pleidleisiau a roddwyd i bob ymgeisydd a nifer y papurau pleidleisio a wrthodwyd a roddwyd o dan bob pennawd⁴³. Ar ôl i'r datganiad gael ei baratoi, rhaid i chi ddatgan canlyniad yr etholiad. Pan fydd ymgeisydd wedi defnyddio ei enw a ddefnyddir yn gyffredin, dylech ddefnyddio ei enw llawn a'i enw a ddefnyddir yn gyffredin wrth ddatgan y canlyniad.

6.51 Dylid ystyried y ffactorau canlynol wrth ystyried datgan y canlyniad:

- Penderfynwch ar yr union leoliad yn y man cyfrif lle y caiff y canlyniad ei ddatgan a phwy fydd ar y llwyfan ar yr adeg hon. Dylai'r llwyfan fod yn hygyrch i bawb sydd angen mynd arno. Mae rhai awdurdodau lleol yn gwneud defnydd o fyrddau arddangos i roi cefndir i gyhoeddiad y canlyniadau.
- Dylai unrhyw gyfarpar cyhoeddi fod yn ei le a dylid ei wirio cyn i'r cyfrif ddechrau.

- Gwiriwch ddwywaith fod y canlyniad yn gywir, a'i fod wedi'i ysgrifennu ar ffurf geiriau ar gyfer rhoi'r canlyniad ar lafar er mwyn osgoi unrhyw wallau. Efallai y bydd angen i chi ailadrodd y datganiad fel y gall y rhai sy'n bresennol glywed y manylion yn glir, yn enwedig os bydd y rhai sy'n bresennol yn cadw sŵn.
- Dylech gymryd camau i roi copi ysgrifenedig o'r canlyniadau i gynrychiolwyr y cyfryngau sy'n bresennol ar yr adeg y gwneir y cyhoeddiad oherwydd bydd hyn yn eu helpu i sicrhau eu bod yn trosglwyddo'r ffigurau yn gywir.
- Mae'n ofyniad rhoi hysbysiad cyhoeddus o enw'r ymgeisydd/ymgeiswyr etholedig, cyfanswm nifer y pleidleisiau a roddwyd i bob ymgeisydd a nifer y papurau pleidleisio a wrthodwyd o dan bob pennawd⁴⁴.

6.52 Pan fydd ymgeisydd wedi defnyddio ei enw a ddefnyddir yn gyffredin, dylech ddefnyddio ei enw llawn a'i enw a ddefnyddir yn gyffredin wrth ddatgan y canlyniad.

6.53 Unwaith i chi ddatgan y canlyniad, bydd yn derfynol ac ni ellir ei newid. Felly dylech sicrhau eich bod yn sicrhau bod y datganiad yr ydych yn ei ddatgan yn gywir.

6.54 Fodd bynnag, os fyddwch yn gwneud camgymeriad yn eich cyhoeddiad llafar, gallwch gywiro hwn cyn belled a'i fod yn wneud yn syth.

Ceir manylion ynghylch rhoi hysbysiad cyhoeddus o'r canlyniad yn [Rhan F – Ar ôl datgan y canlyniad](#).

¹ Rheol 44(1) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

² Rheol 45(3A) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl

³ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(7)

⁴ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44(2) a (3)

⁵ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44(4)

⁶ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 a66 ac atodlen 1 rheol 31(b)

⁷ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44(3)

⁸ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44

⁹ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44(5)

¹⁰ Adran 6E(1) Deddf Pleidiau Gwleidyddol, Etholiadau a Refferenda 2000 (PPERA 2999)

¹¹ PPERA 2000 a6F

¹² Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 44(2)(e)

¹³ PPERA 2000 a6F

¹⁴ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(3) a (5)

¹⁵ Rheol 54(2) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

¹⁶ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(1) a (5)

¹⁷ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(2)

¹⁸ Rheol 45(5) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

¹⁹ Rheol 45(5) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

²⁰ Rheol 45(5) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

²¹ Rheol 45(1) Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983

-
- ²² Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(5)
²³ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(6)
²⁴ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(1)
²⁵ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(5)
²⁶ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(7)
²⁷ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(3A)
²⁸ Paragraff 22 (1AB) Rheoliadau Cynrychiolaeth y Bobl (Cyfuno Etholiadau) (Cymru a Lloegr)
2004
²⁹ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(1A)
³⁰ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(4)
³¹ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 47(1)
³² Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 47(2)
³³ Rheol 48 Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983
³⁴ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 47(4)
³⁵ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 47(3)
³⁶ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(5)
³⁷ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 45(8)
³⁸ Rheol 46 Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983
³⁹ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 46(2)
⁴⁰ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 46(1)
⁴¹ Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 46
⁴² Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 atodlen 1 rheol 49
⁴³ Rheol 50 Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983
⁴⁴ Rheol 50 Atodlen 1 Deddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983